

1. přednáška

Situace po roce 1945

Těsně po osvobození v roce 1945 nebyla situace v dětské literatuře a její koncepci vyjasněna. Bylo otázkou zde se bude dětská literatura omezovat na svou uzavřenou sféru, nebo jestli se bude více otevírat vztahům k literatuře pro dospělé a postupně s ní vytvářet jeden kontext. Těsně po roce 1945 se stále více prosazovala umělecky hodnotná tvorba a prosazovala se nová kritická i teoretická hlediska. Pozitivním faktem bylo, že se soustřeďovala pozornost veřejnosti i teorie a kritiky k těm meziválečným a válečným dílům, které znamenaly skutečné hodnoty a zdůrazňuje se společenský význam literatury pro mládež., své mají stále co říct autoři předchozí generace, kteří stále tvoří.

Rok 1948 znamenal převrat nejen ve společnosti jako takové, ale i v dětské literatuře. Objevuje se zde například spor o pohádku – některým kritikům se zdálo, že její klasický odkaz je málo aktuální, takže doporučovali obohacovat tradiční pohádku komentáři a výklady, které by pohádku přehodnocovaly.

Dále se objevuje snaha o společenskou aktuálnost tvorby pro děti, s tím ale souvisí potlačování její umělecké svébytnosti.

V próze pro děti se objevují jako reakce na válku témata jako protifašistický odboj, osvobození, partyzánský boj a podobně. K neznámějším dílům patří : *Budík J.V. Plevy, Na útěku Bohumila Říhy, Říkali mi Leni Zdenky Bezděkové* dívka z Lidic, poslána na vychování do Německa, hledá své pravé rodiče, přeloženo do mnoha jazyků, volným pokračováním této knihy je kniha *Štěstí přijde zítra* , zde jsou ale již prvky schématismu. *Jurášek Jana Sosnara* vypráví přímo o válečné události, a le nevěrohodně – chlapec Jurášek se dostane mezi vojáky, má samopal s střílí po fašistech. K tématu války se autoři vraceli i později – cca po 10ti letech - např. *Bohumil Říha – Dva kluci v palbě*
Jan Procházka – Ať žije republika

V poválečné poezii se objevují v tuto dobu díla autorů tvořících již v předchozím období a to např. Františka Hrubína nebo Jaroslava Seiferta.

Na knižním trhu se také začíná objevovat velké množství překladů literatury sovětské, např. Tolstoj, Nosov...

Přelom 40./50 léta

Na přelomu 40. a 50. let do literatury vstupuje mnoho mladých autorů – např. Bohumil Říha, František Kožík, Karel Nový, Marie Majerová, František Běhounek, Vojtěch Martínek, Jiří Tomeček, Vladimír Pazourek, Václav Kaplický,...

V roce 1945 vzniklo Státní nakladatelství dětské knihy, v roce 1969 přejmenováno na Albatros. Vydávaly se zde knihy pro děti, po roce 1948 se zde vydává mnoho sovětské literatury, západní literaturu začíná vydávat až v 80. letech.

V roce 1949 byl založen časopis Štěpnice, který měl ambice navázat na časopis Úhor, vycházel do roku 1953.

1956 byl založen Zlatý máj – jednalo se o kritickou revue, vycházel až do 1997, měl světový ohlas, nebyl jiný takový v Evropě.

Na přelomu 40. a 50. let se nejen v literatuře pro děti, ale v literatuře obecně začíná projevovat schematismus, prosazení kolektivu, potlačení jedince. Typickým příkladem schematismu nalezneme u Sylvie Krejčové v knize Kluci, dáme se do toho. Děj se odehrává v Brně, děti organizovaly údernické hnutí, nenajdeme zde žádný vývoj hrdiny.

Objevuje se pionýrská povídka, ve které autoři pracují stereotypně, schematicky. Setkává se zde s kladnými postavami na straně jedné – chodí na brigády, nadšeně sbírají papír, jsou vzorné po všech stranách a postavami jednoznačně zápornými – černobílé vidění skutečnosti. – např. Timur a jeho parta. – děti udaly své rodiče.

Schematická vlna, charakterizována bezkonfliktností, citovou prázdnotou, sentimentalitou a růžovým viděním skutečnosti se dotkla poezie jen okrajově. Většina sbírek tzv. školní poezie, kterou psali např. Jan Hostáň, Jan Noha, Vilém Závada nebo Jiří V. Svoboda a která se snažila upoutat pozornost dětí k budovatelskému nadšení, nepřezila dlouhou dobu svého vzniku.

Poezie navázala na 2 linie – 1. nezvalovsko halasovská linie (+ skácelovská) – fantazijní linie, náročná, nonsens

2. linie hrubínovsko čarčovská - navazuje na lidovou slovesnost, venkovské prostředí

Tyto dvě linie existují dodnes.

Neintencionální poezii pro děti psal Jaroslav Seifert - Šel malíř chudě do světa, Maminka

Třebaže hlavní proud skutečně nové poválečné poezie pro děti datujeme až začátkem 50. let. Vstoupilo do dětské literatury již ve 40. letech několik výrazných básnických osobností – Ivan Blatný, Jan Zahradníček a František Hrubín.

Ivan Blatný svoje verše pro děti shrnul do sbírek Na kopané a Jedna, dvě, tři, čtyři, pět. Autor se v nich nechal inspirovat městským prostředím a k dětskému čtenáři promlouvá s velkým pochopením a citem.

Jan Zahradníček vydal cyklus básní pro děti Jěžíškova košilka. Sbírka obsahuje devět básní – legend o narození a putování Ježíše Krista s Petrem, o svaté rodině. V jeho sbírkách je bohatá metaforika, která je ale dětem velmi dobře srozumitelná.

Již od poloviny 40. let se v dětské poezii pro děti angažoval František Hrubín. Hrubínova tvorba pro děti se opírá především o říkadlo a tím je blízká tvorbě Josefa Václava Sládka. Hrubínovo dílo odpovídá dětské představivosti, k dítěti přistupuje jako k partnerovi. Mezi jeho sbírky patří Říkejte si se mnou, Říkejte si pohádky, Paleček, Kuřátko a obilí aj. Hrubínovy verše jsou hravé, podněcují v dítěti tvořivost, uspokojují jej díky rytmu a rýmu.

Z podobných zdrojů jako František Hrubín čerpá svoji inspiraci také Jan Čarek. Nejvýznamnější součástí jeho tvorby tvoří básně s tematikou přírody, kterou pojímá jako zdroj krásy a mravnosti, důležitý je pro něj také motiv domova. K jeho sbírkám patří Ráj domova, Zlatý dětský svět, Zvířátka – naši přátelé, Dobrý den zvířátka, Čarokruh a jiné

60. léta v poezii

V 60. letech se charakter dětské poezie zásadně změnil – vstoupil do ní nonsens.

Autoři – Zdeněk Kriebel

Kainar – zpívaná poezie – Stríhali dohola malého chlapečka

Pavel Šrut

Olga Hejná

Daisy Mrázková

Milena Lukešová – grafická poezie pro dorůstající děti – *Big beat a aritmetila*
Aritmetika aneb kostkovaný
ideály

Poezie začala reflektovat západní tendence, nastala tedy zlatá 60. léta nejen ve společnosti, ale i v poezii a próze

Pohádky

Pohádky prošly po roce 1945 největším rozkvětem. Navazovaly na lidovou pohádku, ale také se dost překládalo – Grimmové, Carrol – Alenka v říši divů, Exypery, vycházeli také reedice klasických pohádek

Na pomezí mezi lidovou a autorskou pohádkou stojí:

Jan Drda – České pohádky – nejbliže k lidové pohádce

Josef Lada – Nezbedné pohádky – vlastní ilustrace, do jisté míry paroduje pohádky

Jan Werich – Famfárum nadsázka, humor, vtip, domýšlí absurditu pohádkových situací a kontaminuje je se soudobými reáliemi a představami

Jiří Mahen – Pohádky vzhůru nohama

Objevuje se také kontaminace pohádky – s příběhy dětí v době, kdy se pohádka psala

Eduard Petička – Martínkovy pohádky

Martínkova čítanka

Zdeněk Abal – Pejskovy pohádky

Otta Hoffman – Pohádka o staré tramvaji

Klaun Ferdinand a raketa

Hodina modrých slonů

Lucie a zázraky

Lucie a 100 zázraků

Pan Tau – spojení reality a pohádkových situací

Chobotnice z II. patra

Od 60. let do pohádky vstupuje nonsense:

Alois Mikulka (jeho pohádky nejsou pro 6ti leté děti) – O zvířátkách divných věcech
12 usmívajících se ježibaba

Miloš Macourek – Jakub a 200 dědečků

Mravenečník v početnici

Mach a Šebestová

Olga Hejná – Bubínek ze skla

Daisy Mrázková – Neplač muchomůrko

Na pomezí nonsensu a autorské pohádky

Josef Hanzlík – Princ v zeleném království

Hodný Fridolín a zlá Józa

V 60. letech se ale zároveň jako reakce na nonsens objevuje znovu zájem o klasickou pohádku

Václav Čtvrtek – Rumcajs

Pohádka ze 4 studánek
Pohádky z mechu a kapradí
Pohádky z pařezové chaloupky

Bohumil Říha – Jak vodníci udobřili sumce

Svatba v rybníce

František Nepil – Makový mužiček

Polní žínka Evelínka

Příběhy ze života dětí, povídky, romány

Bohumil Říha – Honzíkova cesta

O letadélku Káněti

Alexej Pludka – Ptačí pírkó

Jan Ryska – Anička z 1. A

Markéta Zinnerová – Děti z Pařízkova

Hana Doskočilová – Eliška a táta král

Eva Bernardinová – Kluci, holky a stodůlky

Humorná povídková literatura

Eduard Bass – Klapzubova jedenáctka

Karel Poláček – Bylo nás pět

Jiří Steklač – Žlutý Robert

Bořkovo lapálie

Bohoušek a spol

Dáda a spol

----- situační humor zejména v dialogu, absurdní příběhy

Miloš Macourek – Macha Šebestová

Žofka

----.ilustrace Adolf Born, dlouhé pasáže jsou psány jednou větou

Dívčí próza

Počátky v 50. letech, vyvrcholily v 60. letech

Helena Šmahelová – Velké trápení

Mládí na křídlech

----- zranění mladých lidí v jejich době, dospívající mládež má své starosti a

trápení

Alena Satrinová – Kát'a, Katrin, Katinka – 3 generace žen

Valja Stýblová – Dům u nemocnice – problematika potratu

Skalpel prosím

Jana Červenková – Čtyřlístek pro štěstí

Iva Hercíková – Pět holek na krku

Andersenka

Hermína Franková – Blázni a Pythagoras

Ivan Klíma – Markétin zvěřinec

Stanislav Rudolf – Metráček

Nebreč, Lucie

Kopretiny pro zámeckou paní

Údolí krásných žab

Hana Pražáková – Dárek pro Moniku – téma smrti

Výsostné území – téma handicapu

Jarmila Dědková – autorka je z Brna, učila na taneční konzervatoři, odtud čerpá témata – úraz, těhotenství, tloušťka,..

Čas pampelišek

Martina

Povídky

V 60. letech nová vlna, léta svobody, do literatury se dostává konfliktnost, kritická situace, problémy mladého hrdiny škola, rodina, stres, zobrazení psychických proměn hrdiny, častá je ich – forma,

Střídání dějových sekvencí

Využívání schématických postupů= stříhů

Vydává se hojně braková literatura

Otta Hoffman – Scénárista, autor novel, povídek, románů

- *Útek* – povídka, téma útěku z pasťáku, zobrazuje psychologické a sociální problémy, vnitřní monology., vnitřní svět dítěte

- *Králici ve vysoké trávě*

Ludvík Aškenazy – Dětské etudy

Milenci z bedny

Tvorba pro děti se postupně začíná sblížovat s tvorbou pro dospělé – častý přímý vypravěč

- slang
- vnitřní významový plán
- časté průniky do fantazie
- dobrodružné polohy

Jan Procházka – *At' žije republika* – z pohraničí na jižní Moravě, zobrazuje to, že ne každý se vždy v životě chová jako hrdina

v 70. letech začíná normalizace => tlak doby postihl hlavně společenskou prózu = romány, povídky, do jisté míry se projevuje návrat ke schématismu, znovu se objevuje téma války. Často se píše prózy pro malé děti – není to politické téma

Bohumil Říha – *Jak jel Vítek do Prahy* – prózy o Vítkovi – harmonická rodina, hravé, vtipné, důraz na výchovný a poznávací zřetel

- *Dětská encyklopedie*
- *Divoký koník Ryn*
- *Nový Gulliver*

Eda Kriseová – *Terežka a Majda na horách*

Hermína Franková – *Vendula, aneb francouzština pro pokročilé* – téma války, vlak se zajatci zastaví v Praze a je zde dialog s těmi, kdo se k vlaku odvážili přiblížit

- *Jedna zrzka navíc*

Eliška Horelová – Zdivočelá voda

- *Strhané hráze*
- *Potopa*
- *Čas ohně, čas šeríků – o osvobození*
- *Kluci ze zabraného – děti, které vyrůstají v sudetech*

Eva Bernardinová – Kluci, holky a stodůlky

Hana Doskočilová

Martina Drijverová – píše o problémech dětí v 80. letech – *Táta k příštím Vánocům*
Táta pro radost i pro zlost
Táta nemá smutky rád
Sísa Kyselá
Domov pro Marťany – současná,
problematika Downova syndromu

Markéta Zinnerová – Tajemství proutěného košíku

- *Kde padají hvězdy*
- *Děti z Pařízkova*
- *Indiáni z Větrova*

Vojtěch Steklač – humoristická literatura – *Bořík a spol*

Pekelná třída

Aleš a spol

Mirek a spol

Hana Bořkovcová

Jiří Kahoun – Školník Kulda je jednička